

АЗВОНИ ЛЕМКОВЩИНИ

№ 2 (77)
травень-серпень 2011 р.
Газета заснована
29 квітня 1994 року

ЧАСОПИС ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ЛЕМКІВЩИНА»

Катерина РУСИН

МОЛИТВА ЛЕМКИНИ

*Молитву лемкині – в кожен дім,
щоб передавалася з роду в рід.*

Боже, дай мені сили прожити день сьогоднішній і день прийдешній, допоможи вижити на цій іншій землі, куди привезли мене і моїх дітей!

Господи! Молю і благаю Тебе, не дай пропасти мені і моїй родині, моїм людям, які пізно засіяли зерна священні: в літі веснують, а коли і що збирати будуть – не знають.

Боже милостивий! Зроби так, щоб сонце сходило і заходило, щоб світило всім людям і мені так, як сходило там, у Beskidach, в моїх рідних горах і долинах; щоб жито і всяке зерно вродило нам і до зими всі ми були з хлібом і сіном, і всяким збіжжям, що дає живність і людині, і птиці, і худобині.

Всевишній Господи! Не дай забуття, ні днесь, ні завтра, ні потім. Допоможи втримати в пам'яті всі красоти краю, Beskidiv, наших багатих, цілющих, чистих вод у ріках – Бистрому, Попрадї, Сянї; пам'ятати всі красні і принадні краєвиди полонин, гір, перелісків; не забути найбагатші грибовиська, найпахучіші ягідники і ожинники, яфінники і малинники, зруби і пасовиська!

Не дай, Боже, забути звичаї свої, говірку співучу, бійканки і співанки, забави і вечірки в дні свят і в дні робіт!

Господи! Дай мудрости моїм дітям тягнутися до рідної землі своїх дідів і прадідів, шанувати їх могили, церкву, віру, мову.

Боже! Наділи моїх дітей, внуків і правнуків всіма дарами Святого Духа – як Мудрість, Розум, Рада, Мужність, Побожність, Знання, а також найголовнішими чеснотами людини, такими як Віра, Надія і Любов.

Господи! Дай мені і моїм дітям розуму відрізнити добро від зла, щастя від нещастя, дай мені мудрости оцінити добро, бути вдячною за добро!

Дай мені вміння напоумити ворога, дай мені щирости допомогти бідному, дай витримки переконати злого, навчити невмілого.

Амінь!

XIII ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ ЛЕМКІВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Монастириськ, 6-7 серпня 2011 р.

Свято вдалося на славу. Протягом двох днів стояла сонячна погода: дощ обминув урочище Бичова. Тим, хто приїхав на фестиваль із власними наметами, бракувало місця. Свято розпочалося театралізованим дійством, благословенням священників та урочистим запаленням ватри-огніска, яке вперше помістили в центрі Ватряного поля. Опівночі гучні феєрверки осяяли небо.

ХРОНІКА НОВИН

Перша Ватра на Полтавщині

1 травня в с. Люденські Будища Зіньківського району запалала Перша Лемківська Ватра на Полтавщині. Фестиваль під назвою «Барви Лемківщини» зібрав багато краян і гостей із різних кінців України. Серед його гостей були Олександр Венгринович – голова ВУТЛ, Ярослав Козак – заступник голови Львівської обласної організації, Іван Челак – член правління Київського товариства «Лемківщина», 87-річна Ганна Олешкевич – найстарша лемкиня Зіньківщини. Перед початком свята отець Іоан Бабич відслужив молебень.

У концерті виступали народні фольклорні колективи області. Яскравий дует «Яворина» з Опішні, в складі Ірини та Геннадія Ільїних – єдиний на Полтавщині, в репертуарі якого були лемківські пісні. Організаторами регіонального фестивалю були перший заступник голови райдержадміністрації Олександр Терещенков і голова обласної «Лемківщини» Микола Ткачик.

Засідання Президії СФУЛО

7 травня у м. Горлиці (Польща) відбулося 11-те засідання Президії СФУЛО. Польщу представляли Стефан Гладик, Стефан Клапик, Еміль Гойсак, Андрій Ксеніч, Петро Шафран, Василь Шлянта; Україну – Олександр Венгринович, Ігор Дуда, Степан Майкович, Андрій Тавпаш, Лідія Плахтій; Словаччину – Петро Сокол, Павло Богдан, Іван Лаба, Мирослав Сополіга; Сербію – Яким Грубеня. Запрошені Степан Криницький і Володимир Ардан з України. На Інтернет-зв'язку перебували Марія Дупляк (США), Максим Маслей (Канада) і Богдан Віславський (Сербія).

На порядку денному засідання стояли питання: актуальна ситуація у Федерації, зміни в складі діючої Президії, встановлення дати і місця проведення 5-го Конгресу СФУЛО, призначення виконуючого обов'язки голови СФУЛО. Причиною позачергового засідання стала резиґнація з поста голови доц. Володимира Ропецького, який 7 лютого ц. р. звернувся листовно до всіх голів суб'єктів Федерації.

Після тривалої дискусії члени Президії прийняли ухвалу з 11 пунктів. Зокрема, ухвалили залишити назву «СФУЛО» незмінною, ввести нову інституцію – Раду, яка обиратиме Президію у складі 5 осіб. Погодилися Конгресу СФУЛО провести в Горлицях (Польща) 12-13 травня 2012 р., вибрати по 8 осіб делегатів від кожної країни. В. о. голови СФУЛО до наступного Конгресу затвердили Івана Лабу (Словаччина). Головою засідання був Стефан Клапик (Польща), секретарем – Ігор Дуда (Україна).

Засідання оргкомітету фестивалю

1 червня в Монастириську на Ватряному полі відбулося виїзне засідання організаційного комітету з проведення XIII-го Всеукраїнського фестивалю лемківської культури. В засіданні взяли участь голова оргкомітету Валентин Хоптян – голова Тернопільської облдержадміністрації, заступники голови – Петро Гоч – заступник голови облдержадміністрації, Олександр Венгринович – голова ВУТЛ, члени оргкомітету.

«Лемківщина» в Зборіві

2 червня в м.Зборів – Установчі збори Зборівської районної організації ВУТЛ. На зібранні були присутні Олександр Венгринович – голова ВУТЛ, Михайло Тиханський – член Колегії ВУТЛ, Парасковія Трач – член правління Тернопільської міської організації. Головою обраний Михайло Лукачат – директор бібліотеки. Це 13-те районне товариство лемків на Тернопільщині.

Регіональний фестиваль лемків

5 червня в с. Ягільниця на Тернопільщині проходив Регіональний фестиваль лемківської культури Чортківського району. Стояла гарна сонячна погода, термометр показував +21°C. Свято розпочалося з Богослужіння. Відтак – традиційне запалення ватри.

У концертній програмі взяли участь народні аматорські ансамблі лемківської пісні «Любисток» с. Ягільниця (кер. С. Бубернак), «Потічок» с. Нагірянка (кер. С. Шекета), «Горлиця» с. Пастуше (кер. С. Хорошак), дитяча група ансамблю танцю з Чорткова (кер. В. Гудов).

Продовження на с. 2.

ХРОНІКА НОВИН

Лемківські пісні співали Леся Горлицька з Бучача, Марія Вудка зі с. Пастуше, дует – брати Микола і Ярослав Гарбери з Чорткова.

«Кличе Зелена Неділя»

12-13 червня у с. Рівня, що на Рожнятівщині (Івано-Франківська обл.), на теренах «Михайлової колиби», проходив 5-ий Прикарпатський фольклорно-етнографічний фестиваль лемківської культури «Кличе Зелена Неділя», приурочений 65-ій річниці депортації етнічних українців із території Польщі. Фестивальне дійство розпочалося із покладання квітів до пам'ятника Тарасу Шевченку в Рожнятові під невмирущі слова пісні «Реве та стогне Дніпр широкий». У селі Рівня численних учасників і гостей фестивалю вітав перший заступник голови облдержадміністрації Василь Плавюк, який побажав «карпатського довголіття і постійної творчої прописки у цьому прекрасному краї». Гостями фестивалю також були народні депутати України Ігор Зварич і Василь Чуднов, всі голови райдержадміністрацій області. Після урочистого відкриття свята, запалала традиційна фестивальна ватра. У концертній програмі взяли участь лемківський народний хор «Бескид» з Івано-Франківська, зразковий фольклорно-етнографічний ансамбль «Маленькі бойки» з Перегінська, заслужена артистка Марта Шпак із Києва, радник єпископа Івано-Франківської єпархії, протоієрей о. Вітольд Левицький з Долини, хор «Доленька» товариства «Надсяння» з Калуша, народний хореографічний колектив Народного Дому з Брошніва, дитячий ансамбль танцю «Водограй» зі смт. Брошнів-Осада, родинний гурт «Лемківські іскорки» з Долини та інші.

Довідка: 1-ий фестиваль «Плаче і кличе Зелена Неділя» відбувся 11.06.2006 р. в с. Копанки Калуського р-ну; 4-ий – 18-19.08.2009 р. в м. Тісна, п-т Лісько (Польща).

Фестиваль у Свиднику

17-19 червня у Свиднику проводилося традиційне Свято культури русинів-українців Словаччини. У п'ятницю в Музеї української культури розпочалася Міжнародна наукова конференція «Українці в прикордонних областях Карпат: проблеми акумуляції, асиміляції, ідентифікації», відкрита мистецька виставка «Зачарований світлом» Михайла Дубая. В амфітеатрі розпочався концерт вокально-інструментальних груп. У суботу – покладання вінків до пам'ятника полеглим чехо-словацьким воїнам на Дуклі. На площі перед амфітеатром проходила вільна програма народних колективів, а у скансені – фольклорно-етнографічне дійство «Краснобрідський ярмарок». Суботню концертну програму продовжили виступи дитячих колективів, тематичні заходи «Спільна радість» і «Зачаровані піснями». У неділю, після Св. Літургії в храмах, відбулися концерти духовної пісні та музики. Серед закордонних виконавців виступали дитячий ансамбль танцю «Сонечко» та екстравагантна молодіжна група «Стожари» з Чорткова, бандурист Богдан Стахів із Львова.

У святі взяли участь проф. Ольга Бенч – генеральний консул України в Пряшеві, а також Олександр Венгрінович, Степан Майкович, Ігор Дуда, Василь Прокоп'як, Лідія Плахтій, Юліан Френчко, Василь Полумацканіч. Повертаючись додому, гості з України відвідали музей в Зиндранові та його засновника Теодора Гоца.

Засідання Колегії ВУТЛ

3 липня в м. Збараж (Органний зал Замкового палацу) проводилося чергове засідання Колегії ВУТЛ. Присутні члени Колегії: Олександр Венгрінович, Ігор Дуда, Василь Прокоп'як (Тернопіль), Михайло Тиханський (Монастириськ), Степан Майкович, Андрій Тавпаш, Лідія Плахтій (Львів), Степан Криницький (Івано-Франківськ), Оксана Данилів (Долина), Юрій Марканич (Брошнів-Осада). Серед запрошених – Михайло Мацієвський (Київ), Микола Вовк (Закарпаття), Оксана Будна (Монастириськ), Людмила Квасниця (Тернопіль), а також Ніна Данилевич – голова районної організації «Лемківщина».

Обговорювалися наступні питання: 1. Інформація про діяльність Колегії ВУТЛ (доп. О. Венгрінович); 2. Підсумки засідання Президії СФУЛО в м. Горлиці, Польща (доп. І. Дуда); 3. Проведення XIII-го Всеукраїнського Фестивалю лемківської культури в Монастириську (доп. М. Тиханський, О. Будна, Л. Квасниця). Прийнято ухвалу, зокрема про обрання голови СФУЛО на Конгресі (а не на Раді!), членам Колегії визначитися з кандидатурою голови Федерації, пропозиції про обрання 8-ми делегатів на Конгрес від ВУТЛ.

Учасники засідання з інтересом оглянули Збаразький замок та його музейну експозицію.

«Купальська феєрія»

6 липня у с. Чагарі на Тернопільщині відбувся Всеукраїнський фестиваль сільської молоді «Купальська феєрія» і театралізоване дійство «Ой на Івана, на Купала». На святі зібралися імениті гості з Києва: Національний заслужений академічний український народний хор ім. Г. Верьовки (керівник – народний артист, Герой України Анатолій Авдієвський), народні артисти України Олександр Гурець, Олег Марцинківський, Віктор Шпортко, Степан Савка, Микола Свидюк (Одеса), заслужені артисти України Ігор Борко, Микола Шуляк, Жанна Боднарчук, Марія та Йосип Яницькі, Богдан Тюх,

Володимир Пушкар (Коломия), зірки музичної культури Василь Попадюк – скрипаль-віртуоз, Іван Угляр, Едуард Романюта – співаки. Ведучі фестивалю – народний артист України Григорій Драпак і заслужений працівник культури України Світлана Сорочинська. Виступали також місцеві фольклорні колективи сіл Чагарі та Коцюбинці. Організатор фестивалю Михайло Мацієвський – голова Київського товариства «Лемківщина» ім. Б. І. Антонича, уродженець села. Заливний дощ дещо вплинув на святковий настрій учасників.

Лемківська Ватра в Ждині

22-24 липня в Ждині (Польща) проводилася XXIX-та Міжнародна Лемківська Ватра, організована Об'єднанням лемків Польщі (гол. Штефан Гладик). Вона залишається одним із найбільших лемківських масових заходів у світі. Як завжди, імпреза мала характер поєднання культурних традицій із сучасною формою відпочинку. В п'ятницю було урочисте запалення ватри, відкриття спартакіади. Відтак почалися виступи творчих колективів та окремих виконавців, конкурси, виставки, демонстрація традиційних ремесел. Популярний був приїзд мазярського возу з Лося. Ватра збирала до 10 тисяч осіб – мешканців Низького Бескиду, гостей і туристів із Канади, США, Сербії, Угорщини, Словаччини та України.

У концертній програмі взяли участь заслужені та народні ансамблі пісні і танцю зі Львова, Дрогобича, Борислава, Івано-Франківська, Калуша, Мукачеве, Києва. Виступала бандуристка Надія Кулик із Тернополя, співала Леся Горлицька з Бучача.

Лемківська Ватра в Монастириську

6-7 серпня в Монастириську проводився XIII-ий Всеукраїнський Фестиваль лемківської культури «Дзвони Лемківщини». Забобонів стосовно порядкової цифри не було. Свято вдалося на славу. Протягом двох днів стояла сонячна погода: дощ обминув урочище Бичова. Тим, хто приїхав на фестиваль із власними наметами, бракувало місця. Свято розпочалося театралізованим дійством, благословенням священників та урочистим запаленням ватри-огніска, яке вперше помістили в центрі Ватряного поля. Опівночі гучні феєрверки освітили небо.

У неділю, після Богослужіння, біля церкви і дзвіниці освятили криницю, глибина якої 20 метрів. У спеціально зведеній дерев'яній хижі можна було оглянути виставку вишвианих ікон отця д-ра Дмитра Блажевіцького, привезену зі Львова. На фестивалі виступили близько 110 пісенних і танцювальних колективів та окремих виконавців. Ватряни гаряче вітали славний лемківський ансамбль пісні і танцю «Кичера» з Лігницького під орудою Юрка Старинського, який вперше приїхав до Монастириська. Гості охоче пробували напійки і куштували традиційну лемківську їжу. Вражало розмаїття сувенірів народних майстрів Тернопільщини, Прикарпаття і Закарпаття.

Пам'ятний Хрест

20 серпня встановлено Пам'ятний Хрест лемкам с. Луг у Польщі (гміна Тісна, повіт Лісько). В Службі Божій та освяченні Хреста, які проводив о. д-р Мирослав-Мирон Михайлишин, взяли участь колишні мешканці Луга та навколишніх сіл, делегації з Прикарпаття і Львівщини (бл. 50 осіб). Також були присутні: Мар'ян Райтар – голова Об'єднання українців в Сяноку, староста м. Ветліна. Захід підготували Міжрайонне лемківське товариство «Бескидське земляцтво» із селища Брошнів-Осада (гол. Юрій Марканич), спільно з товариством «Розвитку Ветліни та навколишніх сіл» (кер. Олександра Вуйчик).

До 65-річчя депортації

21 серпня, у сквері перед ПК «Мінерал» м. Калуш на Прикарпатті відкрито пам'ятний знак, присвячений 65-річчю депортації українців з території Польщі. Його автор – місцевий скульптор Богдан Коваль. В урочистостях взяли участь лемківські дітячі з Івано-Франківська (Степан Криницький, Анатолій Ядловський), Львова (Андрій Тавпаш, Володимир Ардан, Марія Байко), а також Андрій Копча – голова Стіваришиня Лемків, гість з Польщі.

У Прикарпатський фестиваль лемківської культури «Кличе Зелена Неділя»

в с. Рівня на Рожнятівщині, 12-13 червня 2011 р.

В'ячеслав СЕМЕНКО,
Йонкерс, шт. Нью Йорк, США.

ЗЛОЧИН

Як грудка землі
Об дерев'яне віко
Стукає.

Дошки навхрест на дверях.
Ридають сирітські очі – темні вікна.
Мукою
Повна стоїть оселя.
Аж чуба від поту білявий жовяяр витер,
Стомлено.

Кинув на землю цвяхи.
А люди стогнали німо! Тільки вітер
Вороном
Чорним на даху крякав...
Куди ви від нас, куди?
Ви ж наші діти!

Плачуть
І стогнуть Карпат вершини,
Стікають долоні кров'ю в ріку, в ріку,
Наче розп'ятої Лемківщини!
Прийдуть на Різдово суди померлих душі.
Хто їх зустріне, молитву скаже?

Нема...
Розійшлись русини, в світі суцї.
Тішся, радіє з того, ляше-вразже!
Сьогодні не тільки гори –
Світ Господній

Лемкові став, як хижка рідна,
Бо сила велика є в цьому народі –
Непереможна.
Жива
І гідна!

СТУДЕНКА
ЄДНОСТІ

Вода завжди була безцінним багатством для кожної людини і джерелом життя на Землі. Пригадаймо, як часто згадується і якою знаковою є вона в Біблії – Книзі всіх часів і народів. Вода освячує життя кожного християнина – від народження до смерті.

Люди, які вміли шукати і знаходити воду, будувати криниці, з незапам'ятних часів користувалися особливою шаную, бо вода в багатьох народів ціниться на вагу золота. Наша Україна багата на воду, але її добування і зведення криниць завжди було знаменною подією.

Фестиваль лемківської культури в Монастириську цього року пам'ятний саме такою подією. За традицією, другий день починається зі Служби Божої, яка вже два роки поспіль відбувається перед збудованою прикарпатцями дерев'яною капличкою, біля якої постала і була посвячена криниця. Вона буде не тільки спогадом для покоління депортованих про річки, потоки і потічки в Бескидах, але й стане символом єднання всіх галичан, місцем зустрічі людей різних поколінь, особливо молоді.

Бучацька «Лемківщина» щиро дякує єпископові Дмитру Григоряку, який з великою теплотою, разом із священиками, привітав учасників і гостей свята в день його відкриття, який брав участь в освяченні криниці. Користуючись нагодою, бучацькі лемки щиро вітають о. Дмитра з посвяченням в сан єпископа і бажують йому здоров'я і Божої ласки. Також дякуємо за участь у св. Літургії, освяченні криниці ігумена Бучацького монастиря оо. Василія о. Макарія Солюка.

Нехай вода з лемківської криниці, щедро освячена теплотою сердець віруючих і духовенства, буде цілющою, чистою і святою!

Ніна ОЛЕНЯК,
м. Бучач.

**ВТРАЧЕНА
БАТЬКІВЩИНА:**
переселення з Польщі
у 1944-1946 і 1951 роках в
інтерпретації вихідців із
лемківських сіл Яслового
повіту Кранівського воєводства

Закінчення. Поч. у №75-76.

Хтось з лемків утікав з Донбасу?

– Тікали. Даже з углем перевозились.
– В Станіславську (Івано-Франківську) області.

– Вони думали, що в Польщу поїдуть, а ніхто не пустив. Там тепер пооставались.

– Я була в Польщі, там один з Ровеньок, отсюда втікав. Такий рослий крутиться понад нами і крутиться, а ми не знали чога. А він тоді каже: «З Росії?» Кажу: «Да». «Откуда?» Я кажу. А він: «Я в Ровеньках був, – каже. – Три рази тікав». А потім його привіз паровоз, де він уголь кидав, як робочий. Під уголь заховався – знайшли. Потім повісився десь під вагоном, проїхав хотів, тоже найшли. «Три рази, – каже, – мене вертали». Потім машиніст паровоза взяв його до себе: «Давай, – каже, – уголь будеш кидать».

– Половина їх відсіля пішло.

– І хати побросали.

– Моя тьотка вдрала(втєкла) до Словачії.

– Правильно зробила.

– Не захотіла сюда їхати. Сказала: «Хай мене стріляють, я туди не піду!». З-під фронту їх вирвали... Прийшов фронт – там і німці, і руські. Вона у погребі (сховалась), були і з руськими, і з німцями. Вони видно їй добре допекли, солдати руські. Оно ж їсти хотіло то-же. Може одбирали. Ну і сказала: «Я в Росію не піду ні за що!» Осталась там. Я їздила три рази у гості.

У ваших сім'ях згадують про своє коріння? Чи розповідаєте про Лемківщину дітям та онукам?

– Діти мало цікавляться.

– Мої онуки їздили до Львова на Коляду – дуже понаравились.

Як на Лемківщині відзначали Різдово?

– Як приїхали і до тепер ми дотримуємось на Святий Вечір. Я так варю і всіх собираю. Кожен рік приїжджають до мене діти.

– На Святий Вечір варили 12 страв, як у нас казали. Сіно я такі ложу.

– І так і ложите?

– Під скатерть. Потом несеш коровам це сіно. А тепер вже нема корови.

– У церкві співали «Бог Предвічний», а ще «Небо і земля», «Во Віфлеємі».

Чи по-особливому святкували Великдень?

– Пекли паски не такі, як тут, а такі (Показує руками розмір), що на спині несли. (Всі сміються). Писанки самі писали.

– Я тут писала. Я сті(ль)ко їх писала, а тепер уже не.

– Писали голочкою з воском.

– В гарячий воск мачають, так і пишуть.

Чи була у вас змога відвідати батьківщину?

– Я була в Польщі... їздили як туристи од Варшави аж до Вроцлава, у Кракові були, но в своєму селі не були – не пустили. Повний автобус нас там був.

– У нас там десь є рідні. Ніхто нікого не знає.

– Ні вони, ні ми не писали.

– На Западі багато родні.

– Порозкидали людей. Одна сестра там, друга – там, брат – там. Тоді важко було, грошей не було. їздить ніхто ні до кого не їздив.

**О. ФОРОСТЮК,
доцент, кандидат юридичних наук,
начальник кафедри Луганського
державного університету внутрішніх
справ імені Е. О. Дідоренка.**

Засідання Президії СФУЛО. Горлиці, Польща.
Фото І. Дудин.
7.05.2011 р.

Степан БАРНА: «Питання депортації лемків – це питання національних інтересів»

Про важливість визнання Україною переселення лемків 1944-1946 років примусовим говоримо з депутатом Тернопільської обласної ради, істориком Степаном Барною.

— Моя родина була переселена у 1945-му році з села Завадка-Романівська, що в повіті Кросно, тепер Підкарпатського воєводства Польщі, — каже Степан Степанович, — депортували всю сім'ю спочатку в селище міського типу Товсте Заліщицького району, а пізніше в Нагір'янку, що на Чортківщині. Тодішня влада запевняла, що переселення це добровільне, однак добровільним воно ніколи не було. І лемки, і українці опинилися між двох вогнів: з одного боку погрожував Армія Крайова та польські націоналістичні формування, які спалювали цілі українські села, а з іншого — спецпідрозділи радянських військ, котрі заганяли у вагони і відправляли на Південь та Схід України. Спеціально відправляли, бо прагнули «змішати» греко-католиків із православними і навпаки. Головна ціль — етнічна асиміляція. Умови транспортування переселенців були надзвичайно складними. Людей заганяли в товарняки, якими зазвичай перевозили худобу, та повезли в невідомому напрямку.

— І як зустріло вашу родину Тернопілля?
— Похмуро. На Лемківщині ми були добрими господарями, мали велику хату, господарку, млин, шістьнадцять моргів поля, кілька моргів лісу. Прадід Григорій їздив в Америку на заробітки, тож і копійчина водилася. На Україні ж нічого цього не було. Дідусь із сім'єю, татові моєму на той час було всього шість років, опинився у старенькій обдертій хаті. Та це ще не найгірше. Дехто з депортованих тулилися у хлівах разом з коровами та птицею, або й зовсім не мали даху над головою...

— І млин, і морги лісу... А наскільки реально є нині все це повернути?

— Реально, але наразі це вдавалося тільки тим лемкам та українцям, котрі залишилися громадянами Польщі. Згідно із законом про реституцію в Польщі лемківський активіст Стефан Гладик, який є головою Об'єднання лемків Польщі, ініціював юридичний процес і йому вдалося повернути собі майно. Але як громадянину Польщі. Ми, як громадяни України, не маємо такого права. Та й зрештою, про яке повернення можна говорити, коли Україна і досі не визнає лемків депортованими. Немає ні закону, ні нормативно-правового акту, в якому було б чітко вказано: вважати депортованих українців з Польщі, — Лемківщини, Надсяння, Холмщини, — примусово переселеними. Це ключова позиція, яка могла б стати переломною в тому, щоб ми отримали відповідний статус визнання як з боку України, так і світової спільноти.

— Визнання лемків депортованими, означає...початок пошуку винних у тих подіях. А хто нині захоче взяти на себе відповідальність?

— У даному випадку винні два режими: Польський Комітет Національного Визволення, спадкоємцем якого є Республіка Польща, і Союз Радянських Соціалістичних Республік та його спадкоємець Російська Федерація. Ці країни мали б нести тягар відповідальності за злочини, вчинені по відношенню до такої малої етнічної групи українців. Однак Україна не хоче висловлювати претензій Росії та не хоче змушувати республіку Польщу визнати факт депортації українців примусовим. Держава зайняла досить лояльну позицію. Ми ж потрапили між політичні міжнародні жорна. Питання депортованих українців у чинному українському законодавстві звелось максимум до позиції з врегулювання частини про учасників війни. В даному випадку війна — це безпосередній елемент всього, що відбувалося на Лемківщині, проте він не за-

чіпає примусової депортації. На даному ж етапі для нас особливо важливим є політичне визнання. Україна ж чомусь визнала примусову депортацію татар із Криму в Казахстан, що їй заважає визнати і примусову депортацію лемків з етнічних територій?

— Що вам дасть такий статус примусово депортованих?

— Як мінімум право повернутися на свою землю, поклонитися могили наших прадідів. Законопроекти щодо визнання лемків депортованими виносилися на розгляд у Верховну Раду, але не отримували підтримки.

— Чому ж депутати не голосують «за»?

— Бо це є злочин. В першу чергу — комунізму. Комуністів мінімум по партії, але максимум по духу. Таких у різних партіях, особливо лівого спрямування, дуже багато. Вони не хочуть брати на себе вину і відповідальність за злочини.

— Попри усі негаразди лемки чи не єдині, котрі міцно тримаються одне за одного, свою культуру, пісню, говірку. Чим це обумовлено?

— Лемки були «законсервованими», живучи в горах, перебуваючи у чужому оточенні. У них зовсім не заохочувалися шлюбні зв'язки між етнічної спільноти. Звідси мононаціональні сім'ї. Фактор асиміляції як такий, не торкнувся лемків і тому вони зберегли свою автохтонну мову, тобто говірку, релігійну ідентифікацію, яка була, наприклад, відомою від польського католицизму чи російського православ'я, що мало місце в Польщі.

— Але час зараз такий, що навіть за незалежної України українська мова «розчиняється» в російській. Як же майбутнє лемківської говірки?

— Та кількість заходів, що проводяться лемківськими громадськими організаціями на території України і в світі для збереження та відновлення лемківської говірки, є недостатньою. Для цього повинні існувати відповідні програми. Саме тому на рівні Тернопільської обласної ради ухвалено рішення про створення центру лемківської культури «Лемківське село», яке передбачатиме на основі фестивалю «Лемківська ватра» створення відповідної інфраструктури, покликаної вказати особливість розвитку лемківської культури.

— Скільки коштів потрібно, щоб підтримати лемківську культуру?

— Не можу нічого сказати про гроші, бо все, що діється зараз, то виключно ентузіазм зацікавлених. Кожен робить якийсь свій сильний внесок. Тринадцять разів проводять фестивалі лемківської культури на Тернопіллі, їх організатором виступало товариство «Лемківщина». Крім того, багато місцевих фестивалів відбувається, як-от «Зелена липа» на Франківщині, в Ягільниці Чортківського району. Там виступає велика кількість етнографічно-фольклорних колективів, які популяризують лемківські пісні. Та нині, для нас, лемків, найважливішим є політичне визнання. Ми перебуваємо в такій ситуації, що навіть поляки могли б піти на визнання нас депортованими, але такими нас ґрунтовно не визнали навіть в Україні. Це найбільша проблема і попередніх влад, і сьогоднішньої.

А щодо питання практичної підтримки лемківської культури, то спільними зусиллями із греко-католицькою церквою планується будівництво храму Вознесіння Господнього, навколо якого мають об'єднатися усі жертви радянського терору, незалежно від політичних переконань.

Я маю велику надію, що і наша місцева влада не залишиться осторонь такої важливої справи.

Вікторія МАНЬОВСЬКА,
м. Тернопіль.

Богдан-Ігор АНТОНІЧ

ДО ДНА

Я витесав поему з срібла,
поема — мов ялиця.
Весна спинилась і прибідила,
мов з дива молодича.

Співай, сокиро, теслі безум,
розтисуй пісню знову!
Углиб, до дна співуче лезо
встромляю в корінь слова.

20.01.1935

НАШІ ЮВІЛЯРИ — лемківські діячі в Україні

- 80 — **Анатолій ПЕТРИШАК** (*4.05.1931, с. Криниця, п-т Новий Санч) — інженер-електромеханік. Член правління ФДЛ у Львові, голова Церковного комітету Лемківської церкви в Шевченківському гаю.
- 55 — **Богдан ДУРНЯК** (*12.06.1956, с. Підгірці на Львівщині) — доктор технічних наук, професор. Заслужений діяч науки і техніки України, академік Академії інженерних наук України. Ректор Української Академії друкарства (з 2003). Батько — зі с. Лупків, п-т Лісько.
- 65 — **Стефанія ПАНЦЬО** (*15.07.1946, с. Лошнів на Тернопільщині) — мовознавець, кандидат філологічних наук, доцент Тернопільського Національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Батько — зі с. Пеструги, п-т Горлиці.

ВІТАЄМО!

Степан КРУШКО — секретар Координаційного комітету реоптантів у Словацькій Республіці, Пряшів.

ПРОЦЕС АДАПТАЦІЇ ТА АСИМІЛЯЦІЇ оптантів на Україні та після повернення їх у Словаччину

Довгорічним спостереженням ми прийшли до висновку, що корінні жителі України, особливо із Західної України та Карпатського регіону порівняно легко адаптуються, але й асимілюються, пристосовуючись до нового середовища. Вистачить пару років, і вони стараються нічим не відрізнитися на новому місці ні звичаями, одягом, а особливо мовою. Хоч це інколи виглядає смішно, але вони стараються зі всіх сил. Це, зокрема, стосується до наших колишніх громадян, які в 1947 році переселилися в Україну, яким автоматично, без пояснення, змінили громадянство і національність, а через декілька років мусили цей процес ще раз пережити, коли повернулися на історичну Батьківщину, де знову мусили пристосовуватися.

Переселення з села у село, з вулиці на вулицю чи навіть з квартири у квартиру спричиняє людям психічний стрес, проблеми. Але ще важче переносять зміни ті люди, які переселяються в інші кліматичні чи мовні середовища.

На початку 1947 року, на основі Угоди між урядами ЧСР та СРСР з 10.07.1946 р., в Україну переселилося майже 12 тисяч громадян Чехословаччини, переважно русинів-українців Східної Словаччини, які вважали себе руськими, говорили русинською говіркою, в залежності від того, чи це були переселенці з Маковіці, Спиша чи Земплина. Молодші з них вчилися у школах із російською мовою навчання чи скоріше «язичієм», рівень знань якої залежав від рівня освіти вчителя. Але вони знали азбуку. Лише в декількох школах вдома трохи вчилися і по-українськи, де були вчителі з числа українських емігрантів. Наші оптанті (особи, які мають право вибрати громадянство) переселилися на основі шаленої агітації, їхали у незнайому їм країну, про яку, їх людей, мову, звичаї, обряди, церковний спів не мали жодної уяви. Всі їхали до Руська, бо про Україну, як державу прості люди майже ніколи не чули. Частіше чули про українських емігрантів або про якихось «бандерівців», якими залякували людей. А ще про Україну щось знали чоловіки, які як полонені австро-угорської армії з Першої світової війни або Словацької армії, працювали там.

По приїзді у село, яке залишили волинські чехи, наші співгромадяни отримали добрячі муровані будинки, вкриті черепицею або бляхою, з великим садком, старанно оброблені земельні ділянки. Дорослі пустилися до господарювання на родючій землі, ради якої їхали шукати щастя та добробут, ремісники та молодші чоловіки пішли шукати роботу в містах, молодь шукала можливість поступити у школу, вчитися ремесла. Діти шкільного віку пішли у той клас, який вони відвідували вдома. Найкраще засвоїли українську мову учні народних шкіл 1938 - 1940 років народження, які вдома відвідували руську школу і знали азбуку. Гірше адаптувалися учні від 5 класу і старші, які говорили шариським чи іншим словацьким діалектом.

В декотрих селах, де була семирічна школа, всіх старших учнів помістили у 4 клас, який відвідували до кінця навчального року. Потім здібніших із них перевели у той клас, який вони відвідували вдома, тобто другий рік ходили у той самий клас. Для молоді віком понад 15 років, які хотіли продовжувати навчання, організувалися мовні курси або вечірні школи. Були і курси для неграмотних, де людей вчили рахувати гроші і підписатися. В одному звіті з перевірки державних органів про рівень переселенців читаємо, що «більша частина переселенців з ЧСР неграмотна» (!) А це тому, що їх свідоцтво про закінчення восьмирічної школи не бралось до уваги, бо вони не знали літературної української мови.

Люди, яким тоді було понад п'ятдесят років, які жили в селі, українську мову так ніколи і не засвоїли. Такий стан був до 70-років. Але й сьогодні в Україні ще можна знайти поодиноких людей, яким понад 70 років, але вони прекрасно володіють своїм материнським діалектом і наперекір тому, що частину життя прожили десь за Уралом, за жінку мають українку, молдавчанку чи узбечку. Одночасно, досконало засвоїли українську та російську мови. Місцеві жителі, особливо діти, з нашої го-

вірки насміхалися, перекучували їх бесіду, імітували неправильно висловлені слова, наголосили чи назви. Наші земляки на них гнівалися, а між парубками виникали навіть бійки. За мову своїх батьків дуже часто ганьбилися їх діти. Доходило до того, що учні не повідомляли своїх батьків про батьківські збори, бо у школі будуть знати, що вони не корінні українці, а переселенці.

Переселенцям із Польщі, хоч їх доля була більш трагічна, адаптація була простішою, бо їх лемківська говірка була більш схожою на українську літературну мову. Але свою лемківську говірку, фольклор вони зберегли краще як переселенці з Словаччини. Це бачимо на фестивалі «Лемківська Ватра» у польській Ждині, куди приїжджають численні лемківські колективи з України. Наші колективи, де беруть участь оптанті з України, на фестивалі у Словаччині ніхто ніколи не запросив. Тут виступали колективи з Грузії, Бурят-Монголії, Литви, Архангельська, але не з Рівного, Луцька, Дубна, Сенкевичівки чи Горохова! І це про щось говорять.

Найдовше зберегли свій діалект ті родини, діти яких побралися зі своїми земляками і вдома «бісидували, бесідували, гваривали, речували» на своїй говірці. Але як тільки до родини прибули невістка або зять із числа корінних українців, родина зразу переходила на українську мову, почала вживати звичаї і традиції нового пришестьця. Цей процес за перших 10 років переріс від адаптації до асиміляції. Подібне явище бачимо у змішаних родинах і у нас, в Словаччині, коли до родини приїде особа словацької національності. Асиміляція — це поступове стирання різниці у мові, поведінці, психології, мисленні. Другий етап — це акультурація, що закінчується дентифікацією. (...)

Найбільшою трагедією переселення і оптанті те, що переселення наших громадян до СРСР було пов'язане із втратою громадянства, національності, віросповідання, переселення без права повернення на Батьківщину, автоматичне надання громадянства СРСР. Хоч про це ніде не було написано, ніхто цього людям не пояснив.

Процеси швидкої асиміляції оптантів на новому місці у значній мірі були запричинені такими чинниками:

— між оптантими було тільки сім вчителів із середньою освітою, не було жодної особи з вищою освітою, не було ні одного священика, які б ініціювали утримування у людей національний дух, хоч тоді були й інші проблеми, які було потрібно невідкладно вирішувати;

— місцева влада не була зацікавлена у популяризації наших народних пісень, дотримувалися звичаї, обряди, говірки. А якщо дотримувалися, то їх презентували тільки нечисленні фольклорні колективи із числа наших переселенців, тільки в перші три-чотири роки;

— до 60-х років людей майже не пускали відвідати свій рідний край (навіть на похорони батьків), рідно, не зустрічались. Дуже мало людей зі Словаччини відвідали своїх родичів на Україні;

— дуже рідко можна було слухати українські радіопередачі зі Словаччини;

— оптанті не передплачували, не могли купити нашу національну пресу, нічого не знали про культурне життя нашої меншини у Словаччині, не знали про працю КСУТу, театру, ансамблю, про фестивалі;

— з ними ніхто ніколи не говорив про їх ідентичність, національну приналежність;

— наших оптантів, які на Україні компактно жили у таких великих селах, як Квасилів, Мирогоща, Новосілки, Глинськ, Куличів, Грушвиця ніхто ніколи визнавав за нащадкину, енклаву чи діаспору. Бо вони були записані як українці. Вони українцями себе не відчували, «бо були зо Словаччини»;

— до оптантів ніколи зі Словаччини не завітав наш театр, ансамбль «Пульс», фольклорний колектив. Тільки один раз їх відвідав редактор нашого радіо Петро Філіпович та ще один раз — аспірант Київського державного університету Микола Мушинка.

Далі буде.

ЖАРТЫ ДЛЯ НАЙМЕНЬШЫХ Лемківській гумор

Била

– Няню, колиси тя била твоя мама?
– Ніт, тилько твоя.

Ближче жыє

– Ванцю, чом ты ся вчыш злі, а Петрусь – добрі?
– Бо він жыє ближче до школы.

Боцян

– Сыну, боцян принос ти сестричку. Хцеш-ся на ню посмотри?
– Хтів бы-м ся посмотри на того боцяна, што прилетів сред зими.

Вісемка

Научитель: – Діти, што ся лишыт, кед поділити вісем на два?
Учен: – Кед поділити напівдовж – то дві трийки, кед піперек – два зера.

80 не 100

– Мому дідови юж 80 років, – хвалит-ся хлопеч.
– Но і што? Мому было бы 100, кед бы не гер...

Вода вчыт

– Ванцю, ты знаш пливати?
– Знам.
– А де-с ся навчыв?
– Г воді.

Дантиста ліпший

– Няню, што мі порадите: піти вчыти-ся на дантиста ци окуліста?
– На дантиста, сыну, бо человек ма лем два ока, а зубів аж 32!

Ден уродин

– Коли твій ден уродин? – зьвідує-ся научитель ученика.
– 1 марца.
– А якого року?
– Каждого...

За розум!

– О чым думаш, сыну?
– Не знам за што ся взяти.
– Бер ся за розум!

Корысни птахы

Научитель: – Діти, які птахы сут корысны человеку?
Учен: – Смажени, печены а варены.

Ма цыле жытя

– Ванцю, ты зас ся спізнав до школы! – гварит научитель.
– Мама мі повідали, жебы-м ся не спішыв, бо наперед мам ішчы цыле жытя.

Мудрий онук

– Ты кого веце любиш – вітца ци маму? – пытают-ся дітину.
– Бабцю...

Най уважат

Дітина іст ябко. Мама му наказує:
– Уважай, жебы-с не зыв хробака!
– Най він уважат, жебы я го не зыв.

На уроці

– Чом качка по воді пливат, а не ходит?
– Бо ногами до землі не достає.

Не вірит

Ванцю нич не розумит з того, што гварит його дворичний брат і зьвідує-ся мамы:
– А він правдиво єст лемко?

Не жалує

– Сыну, не тягай kota за хвіст. Маш го пожаліти!
– А він мышів не жалує і хрумат іх живима.

Не зна

Научитель: – Ванцю, повіч, як ся плодят жабы?
Учен: – Люде – знам, а жабы – не знам.

ЖЕРТВОДАВЦІ НА ЦЕРКВУ-МУЗЕЙ В ТЕРНОПОЛІ для переселенців з Польщі

2009 р.	Марія ЗАПАРАНЮК –	1 000 грн.
2010 р.	Петро ОРШАК –	2 000 грн.
	Іван КОМАРА –	500 грн.
	Степан ХРІН –	200 грн.
	Родина ЛУК'ЯНЧУКІВ –	100 грн.
	Марія КУЧАБСЬКА –	100 грн.
	Іван ТХОРИК –	100 грн.
2011 р.	Ігор ДУДА –	1 000 грн.
	Український Релігійно-Культурний Центр імені Св. Софії (голова М. Хома) –	500 евро
	Об'єднання Українок Бельгії (голова Г. Шаповал-Билина) –	250 евро
	Відділ Товариства Українців Бельгії у Льеж-Серен (голова М. Хома) –	250 евро
	Михайло ХОМА –	100 евро
	Михайло ПРОЦЬ –	100 евро
	Марія КАПЕЧУК-ХОМА –	100 евро
	Іван БОЙКО –	50 евро
	Павло КОГУТ –	50 евро
	Галина ОПАР-ЗАВОДНИ –	50 евро
	Зенон ЧИНИЛО –	50 евро
	о.Петро КОСТЮК –	50 евро
	Григорій КОВТКО –	50 евро
	Галина ШАПОВАЛ-БИЛИНА –	20 евро
	(Збір коштів організувало Товариство Українців Бельгії; голова В. Венгринович).	

ЛЕМКІВСКИ ЗАГАДКИ

Біле поле, гус на нім оре, чорне насіння, мудрий го сьє. *Письмо на папери*
Стукотят, гьрмотят, як сто кони летят, треба знати, што тым коням істи дати. *Млин*
Шедевило, мотовило, понад небеса ся вило. *Ластивка*

Кед го берут – вершчыт, кед покладут – нич не гварит. *Ланьцух*
Штыри брата ідут дорогом, а жаден жадного не догонит. *Колеса в возы*
Іде когут попід землю, лем му косиці видно. *Плуг*

Серед села грушка, до каждой грушки – галузка. *Соньце а його проміня*
Зарычав віл на сто потоків, на сто гір. *Гьрмота*

Лізе, лізе по желізы, души неє, душу несе. *Кін*

Вден а вночы вытрішчат очы. *Выгляд*
Без корія і без квіту служыт цылому сьвіту. *Силь*

Повна стайня червених кони: приде чорний – вшытко розжене. *Оген і кочерга*
Кшчене, не роджене, на високу гру высаджене. *Дзвін*

Повна бочка вина, а в ней чопа нема. *Яйце*
Не іст, не пьє, а ходит і бьє. *Дзитар*
Солодке молочко в закутым горночку. *Орих*

В лісьі росло, в варстаті ся родило, на столі ся трепотало. *Ситко*
Тато з ліса, мама з міста, а діти з огороду. *Волос, макітра, мак*

Стоїт панна на столику в чорним кабатіку, приде за ньом хлоп, она повіст: гоп! *Колодка*
Шахну-махну – під зелену плахту. *Коса*
В Лавові рубають (дырва), до Мацьїови тріскы летят. *Кед озвонят в Лавові, чути до Мацьїови*

До ліса самы білы, з ліса – розмаїты. *Яйця і курчата*

Єдно повідат: сьватий Боже, друге повідат: смеркай Боже, а третє повідат: як мі вден, так мі вночы. *Вікна, двери, вода*

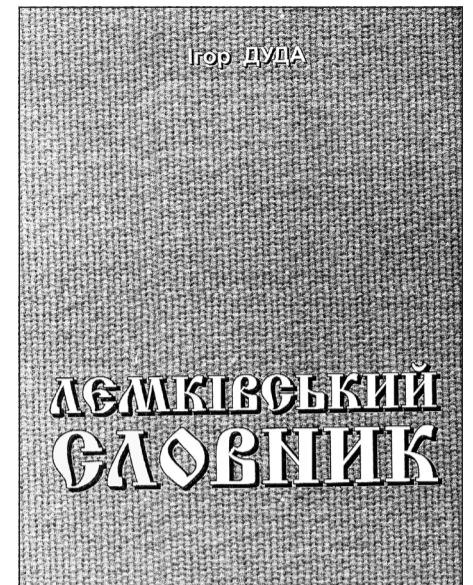
Сьв на коня – зьывав не зьвіра; окуп не піря, а зьв не мнясо. *Риба*

Червенію ся, сама не знам чога, в зеленім уборі ходжу, стріли в боках ношу – тож одгадайте, паньство, прошу. *Ружа*

В зимі ся біліє, на яри зеленіє, в літі квитне, а восени жовтіє. *Поле*

(Літ.: Про говір галицьких Лемків. Нан. Іван Верхратский. – Львів, 1902. – С.224-232).

ЛЕМКІВСКІЙ СЛОВНИК

Дуда Ігор. Лемківський словник. 26 000 слів. – Тернопіль: Астон, 2011. – 376 с.
Тираж 500 прим.

ОД АВТОРА

Оддавна мьсьлю си о написаню регіонального лемківського словника. Стало-м записував лемківські слова а іх тлумачыня по-українськи. Заєдно з приповідками, од 2003 року фіксував єм слова, котри сут правдиво нашы, одмінні от літературних – українських ци польських.

Гнеска в Україні жыют штыри покоління лемків. Покоління, яке ся вродило «дома», юж забыло лемківську бесьїду і переважні гварит лемківско-українськом мішанином. Покоління, котре выросло в Україні, розумит по-лемківськи, але бесьїдувати не може і, повіме правду, не хце. Бо не ма з кым! Ішчы кус – і лемків як етногрупы не стане. Дякувати Богу, схоронили-зме культуру (письню, рідзбу, малярство, даякы звычаї а традиції), але стратили головну ознаку нашого субетносу – язык, бесьїду, мову, говірку, гвару, наріччя, діалект, – як хцете, так повідайте. Не годжу-ся з тим, же мусиме ужывати українськи слова (в Польшчы – польськи), бо, повідают, же в лемківській бесьїді таких слів неє. Они сут! Маме іх тилько поглядати. Барвиста українська мова буде ішчы богатшом, кед буде єднати в собі регіональны слова і діалектизмы, кед выробиме власну научну термінольоґію, кед будеме шанувати красний словник Бориса Грінченка, выданий 100 літ тому. През тото гнескы маме тисячы (!) збыточних німецьких, французских а тюркских слів, котры прилетіли в Україну од языка «старшого брата». І най мі пребчат барз вчени-мовознавцы, же кравец звязяє за шевство.

Дорогы краєне! Маме ся спілкувати, хоц бы на побытовим рівні, своим рідном бесьїдом. Повторю гасло, котре юж од часу друкую на четвертій стороні часопису «Дзвони Лемківщини»: «Лемку! Маш бесьїдувати, гварити, мовити, повідати, радити, речы, гадати. Втовды лем будеш собом і шанувати Тя будут Люде».

Лемкове в Україні спринимает бесьїду своїх предків през призму української мовы, котру чуют і послуговуют-ся ньом штодня. Подумав єм си, же ліпше укласти словник українско-лемківський, а не взипи. Нашы краєне глядают, як тото ци тамто українське слово ся повідало дома. Не барз дуже маме книжок, написаних лемківськом, жебы іх была потреба тлумачыти українським літературним языком.

Не претендую на новизну і словесну повноту. Най то буде ішчы єдна криска в лемківським мовным мальовидлі, моя скромна данина незабутній Лемківщині.

Словник містит 10760 артикулів, 26000 часто ужываних і рідких слів лемківського діалекту української мовы, 1250 словополучынь а 1700 мовных прикладів. Сут выкористаны лемківськи словники П. Пиртея, А. Бігуняка – О. Гойсака, Я. Хорошчака, ґраматика М. Хомяк – Г. Фонтанського з Польшчы.

Шчыро дякую Влодкови Максимовичу – «ґамерицкому лемкови», за електронны варианты праць І. Верхратского, Я. Ріґера, О. Кольберґа, Ф. Коллеса, З. Стібера, А. Павлешына, О. Лешка і других авторів. Дякую Володимирови Ролецькому – «львівському лемкови», за працю М. Завадяка – Д. Попа і усны рады, котры збогатили мої познаны з лемківського языка, а ораз і сам словник.

Ігор ДУДА.

ПЕРЕЗЕРАМЕ СТАРЫ ЗНИМКИ

Пам'ятка з представління «Сумерки поганьства на Руси». 1939 р.

Хор з Устья-Руского, п-т Горлиці. 14 сєрня 1938 р.

Лемку! Маш бесьїдувати, гварити, мовити, повідати, радити, речы, гадати.
Втовды лем будеш собом і шанувати Тя будут Люде.

«Дзвони Лемківщини» -

часопис Всеукраїнського Товариства «Лемківщина»

Наша адреса:

46001, м.Тернопіль, бульв. Т.Шевченка, 21, тел. 52-29-93.

Реєстраційне свідоцтво ТР 145

Замовлення № 409. Тираж 1000

Обсяг 1 друк. арк. Друк офсетний.

ТзОВ «Терно-Граф», м.Тернопіль, вул. Текстильна, 18. Тел. 52-28-79, 52-28-97

Редактор Ігор ДУДА

Редакційна колеґія:

Парасковія ТРАЧ - відповідальний секретар, Олександр ВЕНГРИНОВИЧ (Тернопіль), Степан КРИНИЦЬКИЙ (Івано-Франківськ), Степан МАЙКОВИЧ (Львів).

Комп'ютерний набір і верстка - Тарас ВАШКІВ.

Висловлені авторами думки можуть не співпадати з позицією редакційної колеґії.

Відповідальність за достовірність фактів несе автор публікації.

Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти.

Рукописи не рецензуються і не повертаються.